PERIOADA DE ÎNCEPUT A SCULPTORULUI ROMUL LADEA

Horia MEDELEANU

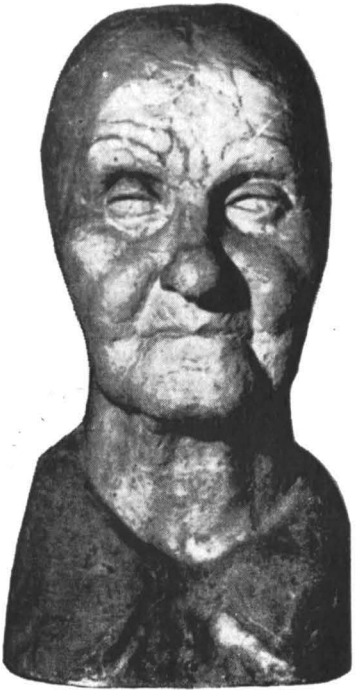

CAP DE BĂTRÎNĂ, (Muzeul județean Arad)

DURERE

După marea înfăptuire de la Alba Iulia, Aradul atrage o seamă de tineri intelectuali, dornici să se manifeste pe acest sol frămîntat de atîtea inițiative luminoase în trecutul cultural și politic al românilor de dincoace de Carpați. Acești tineri intelectuali aduc cu ei febra unor căutări artistice înnoitoare, tentația unor noi zări culturale. În climatul generat de prezența lor în Arad, descinde, prin 1922, acela care avea să aducă artei statuare românești cel mai frumos dar al Transilvaniei după Unire : Romul Ladea.

Este îmbrățișat imediat cu dragoste și încredere, nedesmințite de-a lungul vieții, de grupul de redactori de la ,,Solidaritatea", primul ziar românesc din Arad, după Unire, întemeiat în 1922 de Aron Cotruș, Al. Popescu-Negură și Tiberiu Vuia. Pe aceștia, și ceva mai tîrziu, pe Ion Montani de la ,,Tribuna Nouă", trebuie să-i bănuim ca autori ai articolelor nesemnate, consacrate lui Ladea în publicistica arădeană.

Cei vreo patru ani și jumătate petrecuți de Ladea la Arad, constituie perioada de formare a personalității sale artistice, care avea să se cristalizeze după 1927, cînd părăsește orașul începuturilor, pentru a se stabili la Cluj. În răstimpul de la Arad, Ladea va primi cîteva imbolduri artistice, care îi vor alimenta propria meditație și îi vor declanșa acel ,,daimonion", pe care îl purta în străfundurile ființei sale, pentru că dincolo de înfiuririle suferite, Ladea nu este produsul niciunei școli cu cataloage și cunoștințe administrate farmaceutic în pilule didactice.

În cenaclul literar-artistic[1], din care face parte alături de Al. T. Stamatiad, Al. Popescu-Negură și Tiberiu Vuia, tînărul Ladea pomenea adeseori numele marelui maestru al impresionismului francez, Rodin, pe care îl lua îndreptar pentru căutările sale din acea vreme, precum și numele lui Bourdelle și Meštrović. Lucrările executate la acea dată (dintre care un *Cap de copilă* de la Muzeul județean Arad, sau unele portrete din colecția Al. Popescu-Negură din Arad), departe de o viziune expresionistă, cum consideră un cercetător recent[2] al operei lui Romul Ladea, denotă preocuparea tînărului artist pentru modelajul rodinian. El caută să imprime formelor căldură sufletească, să confere suprafețelor vibrație lirică,

[1] Cenaclul, întiințat de poetul Al. T. Stamatiad și intitulat cu oarecare cochetărie ,,Salonul literar-artistic", pledează pentru o orientare estetică modernă și combate unele îngustimi regionaliste în literatură și artă (Aceeași orientare este exprimată de prima revistă arădeană după Unire, ,,Salonul Literar", datorată aceluiași Stamatiad).

[2] N. Crișan, *Romul Ladea*, Ed. Meridiane, Buc., 1968, p. 7.

https://biblioteca-digitala.ro

să *„închidă un sentiment într-un muşchi"* aşa cum făcea în arta sa, Rodin. Această împrejurare nu a rămas neremarcată de către cronicarii de artă ai vremii. În urma unei expoziţii colective, la Cluj, în care Romul Ladea a figurat cu cîteva lucrări, ziarul „Solidaritatea" din Arad inserează, în numărul din 23 mai 1923, un fragment dintr-o cronică apărută într-un ziar clujean (din păcate fără să indice autorul, dar care, după afirmaţiile contemporanilor, ar fi Lucian Blaga) Citäm la rîndul nostru : *„Adevărata revelaţie a expoziţiei e însă tînărul Ladea. Din puţinele lucrări aduse aci pentru a fi privite vezi mîna sigură a impresionistului, care nuanţează expresia figurii omeneşti cu o desăvîrşită intuiţie. Avem tot dreptul să credem în individualitatea sa. E aci un început prea sigur, decît să nu ne exprimăm bucuria. Dacă tînărul, foarte tînărul sculptor va avea prilejul să-şi desăvîrşească prin studiu în străinătate ceea ce ştie numai din el nu ne îndoim de marele sculptor viitor."*

În luna august 1923, Romul Ladea întreprinde o călătorie de studii „ à la Panait Istrati"[3] ; o *iniţiativă particulară* (o listă de subscripţii, n.n.) *i-a dat posibilitatea artistului de a vedea, în treacăt, Berlinul şi Parisul.*[4]

După vreo trei săptămîni Romul Ladea se întoarce la Arad, cu gîndul mărturisit de a obţine o bursă oficială pentru a se perfecţiona la Paris. În aşteptarea ei, se dedică unei munci îndîrjite, adăugînd la preocupările sale, sculptura monumentală. În anul 1924 execută pentru Palatul cultural din Arad *Bustul lui A. D. Xenopol*, iar pentru oraşul Baia de Criş, *Bustul lui Avram Iancu*. La 31 august 1924, în cadrul serbărilor prilejuite de centenarul naşterii eroului, bustul lui Avram Iancu este dezvelit la Baia de Criş[5]. Bustul lui Xenopol, care urma să fie înălţat pe soclu în septembrie 1924, deşi a fost examinat de o comisie de specialişti, *„găsindu-l reuşit şi vrednic de a sta în faţa Palatului cultural"*[6], nu a fost acceptat de Riria Xenopol (influenţată de altfel şi de opinia nefavorabilă şi interesată a sculptorului Dimitriu-Bîrlad), care dorea o înfăţişare „senină" a marelui ei soţ, în timp ce Romul Ladea, dădea dovadă de înţelegere a monumentalului[7] şi realiza un chip de o expresie titaniană.

Între timp, prietenii săi continuă să ducă o campanie în presă pentru a obţine de la oficialităţi o bursă de studii în străinătate, la Roma sau Paris. Datorită unei iniţiative semioficiale, la care se angajează şi municipalitatea Aradului, se realizează strîngerea unui fond, cu care Ladea pleacă la Paris, la începutul lunii decembrie 1924 [8].

La Paris, prima lui grijă a fost să-l vadă pe marele nostru Constantin Brâncuşi, în atelierul căruia a şi lucrat [9]. Colindă muzeele studiind opera unor artişti cu care se simte înrudit temperamental, în special Rodin şi Bourdelle. Desenează mult. Se interesează de sculptura lui Michelangelo şi de desenele lui Leonardo da Vinci[10]. După opt luni — cît a durat această a doua (şi ultima) călătorie de studii din perioada sa de formare — Romul Ladea se întoarce la Arad. Participă la o expoziţie colectivă a artiştilor locali, deschisă la 1 august 1925, cu o singură lucrare mai veche [11]. Această expoziţie este înscrisă în mod eronat ca a doua sa expoziţie personală, în unele cataloage, precum şi în monografia lui N. Crişan [12].

Mai mult de un an de zile după întoarcerea de la Paris, va lucra Ladea la realizarea primei expoziţii personale din cariera sa artistică. La începutul lunii aprilie 1926 , în atelierul său din strada Badea Cîrţan, din Arad, poposeşte Lucian Blaga, care îl felicită călduros, remarcînd în mod special lucrarea *Durere*[13] şi mărturisind unui reporter că *„în Arad se înalţă puternic una din vigoriile artei noastre de mîine"* [14].

La 17 octombrie 1926, se deschide, la Palatul cultural din Arad, prima expoziţie personală a lui Romul Ladea. Expoziţia constituie un bilanţ al perioadei de început a tînărului artist. Ea cuprinde 19 lucrări de sculptură precum şi un număr de schiţe şi desene executate la Paris. [15] Sînt prezentate, în această

---

[2] Vezi nota 1.

[4] *Romul Ladea*, (articol nesemnat), în „Cuvîntul Ardealului", Arad, 15 aprilie 1926, p. 2.

[5] Vezi „Tribuna Nouă", Arad, 19 august 1924, p. 3.

[6] „Tribuna Nouă", Arad, 16 decembrie 1925, p. 2.

[7] Lucrarea, turnată în bronz, se află în colecţia Muzeului judeţean Arad.

[8] *Pentru unul care a plecat* (articol nesemnat), „Tribuna Nouă", Arad, 14 decembrie 1924, p. 1.

[9] Vezi nota 5.

[10] Într-o scrisoare din 25 februarie 1925, către prietenul său Gheorghe Groza — sculptorul arădean din aceeaşi generaţie, care studia în acel timp la Roma — îi cere acestuia albume cu reproduceri bune după statuile lui Michelangelo şi după desenele lui Leonardo, promiţîndu-i, la rîndul său, reproduceri după lucrările lui Rodin.

[11] Vezi cronica expoziţiei în „Tribuna Nouă", Arad, 5 august 1925, p. 3.

[12] N. Crişan, *op. cit.*, pag. 17. Lucrarea cuprinde şi alte date eronate, în legătură cu perioada de început a lui Ladea. Menţionăm cîteva : Ladea nu a absolvit Şcoala normală la Arad şi nu a deschis prima expoziţie personală la Arad, în 1923 şi a doua în 1925. Tematica primei expoziţii (deschisă la 17 octombrie 1926) nu oglindeşte *„o parte din mizeriile observate în jur de artist"*, iar lucrările din această perioadă nu înfăţişează *„invalizi, schiopi, mutilaţi* ca *„în opera înaintaşilor şi profesorilor săi, Paciurea, Medrea, O. Han"* (cu care, de fapt, arta lui Ladea nu prezintă asemănări, n.n).

[13] Aceasta lucrare este reprodusă în revista „Banatul", Timişoara, an. 1, 1926, nr. 5, p. 4. În catalogul primei expoziţii personale figurează cu titlul *Expresie.*

[14] Vezi nota 5.

[15] a) Catalogul expoziţiei : *1. Cap de expresie ; 2. Strîmbă Lemne ; 3. Expresie ; 4. Cap de studiu ; 5. Semănătorul ; 6. Mama ; 7. Cap de copilă ; 8. Portretul mamei mele ; 9. Cap de copilă ; 10. Un om bătrîn ; 11. Nud ; 12. Nud ; 13. Cap de studiu ; 14. Portretul medicului Olariu ; 15. Guguleţ ; 16. Cicuca ; 17. Portretul d-şoarei Panian ; 18. Portretul tînărului Sperneac ; 19. Portretul d-nei Boţiş Schiţe, desene.*

b) Din această expoziţie, în colecţia Muzeului judeţean Arad se află lucrările : *Mama* (înregistrată cu titlul *Maternitate*) şi *Cap de copilă.*

https://biblioteca-digitala.ro

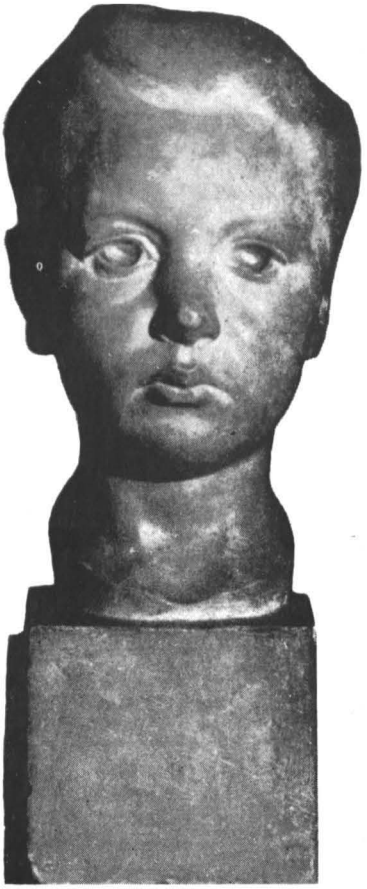

CAP DE COPILĂ, (Muzeul județea Arad)

MATERNITATE, (Muzeu județean Arad)

expoziție, cîteva *capete de copii*, tratate cu gingășie, două nuduri și cîteva portrete de o expresie adîncită (*Portretul mamei artistului* din colecția Al. Popescu-Negură, Arad), în care își face loc acea îngîndurare, specifică portretisticii lui Romul Ladea din anii de maturitate. Tratarea plastică se înscrie pe linia influenței lui Rodin, dar cu un timbru propriu. Mai interesante ni se par cîteva *capete de expresie* și *capete de studiu*, ce tind spre o stilizare în care trebuie să citim imboldul primit în atelierul lui Brâncuși, iar o *Maternitate* de la Muzeul județean Arad, evocă puternic, în tratarea chipului, *Muza adormită*.

De la început, însă, stilizarea efectuată de Ladea poartă o notă caracteristică din care se va dezvolta marca personalității sale, de o tăioasă originalitate în sculptura românească. Ca să folosim termenii blagieni, am putea spune că în timp ce la Brâncuși stilizarea este străbătută de tendința spre absolut, sub unghiul ,,stihialului", Ladea operează o stilizare care se menține în limitele ,,tipicului". Mai notăm un fapt semnificativ. Cel care a creat, în plină maturitate artistică, acea piesă antologică în arta românească care este *Iovan Iorgovan* — întîlnindu-se astfel pe o cale personală cu Brâncuși în valorificarea folclorului nostru — aduce încă în prima sa expoziție o lucrare plină de interes în acest sens, compoziția *Strîmbă-Lemne*, semn că Ladea purta în adîncul său lumea de mituri a satului românesc.

Departe de a putea fi considerată o etapă nesemnificativă și neconcludentă în cariera maestrului, perioada arădeană a începuturilor lui Romul Ladea merită toată atenția cercetătorului. Cronicarul primei sale expoziții avea dreptate cînd spunea : ,,*Prima expoziție a sculptorului Romul Ladea înseamnă pentru artist prima etapă pe drumul gloriei, iar pentru noi, cetățeni ai Aradului, o mulțumire că din rîndurile noastre s-a desprins omul care în cel mai scurt timp va însemna o mîndrie națională*"[16].

[16] *Expoziția sculptorului Romul Ladea*, articol nesemnat, în ,,Cuvîntul Ardealului", Arad, 21 octombrie, 1926, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro